

Literatūras ceļvedis

Nr. 6/2019
Oktobris
ISSN 2592-8392

Gluži nemanot, laika rats mūs iemetis Latvijas rudenī, ko uzstājīgi atgādina kalendārs uz darba galda vai kārtējie oktobra darbi. Savukārt par tipiskajām oktobra sajūtām vēl liedz domāt krāsainie, garam un miesai tīkamie un komfortablie laikapstākļi. Rudens tiek dēvēts par lasīšanas gadalaiku: ik dienas dzirdam šādus apgalvojumus no grāmatlīgumu reklāmām dažādos medijos. Bet varbūt tieši otrādi – ir laiks vēl pagaidām ļauties dabas maršrutu vilinājumam un pastaigām svaigā gaisā, jo “tumšo vakaru lasāmais periods” paredzams vismaz četru nākamo mēnešu garumā... Tomēr, lai prāts būtu mierīgs, iesakām jau šobrīd veidot savu personisko “grāmatu jeb lasāmideju sarakstu”! Un nav būtiski, piezīmju grāmatiņa ir papīra vai digitālā formā, galvenais – nepazaudēt to, kas uzrunā plašajā piedāvājumā. Un ar mierīgu sirdi – ļauties izjūtām un dzīves plūdumam, jo tas, kas mums katram lemts, atnāks, kad būs tam piemērots brīdis. Paši esam šādu praksi izmēģinājuši, un tā pierāda, ka šīs piezīmes palīdz neapmaldīties. Ir cilvēki, kas lasa ātri, citiem šis process ir lēnāks, tādēļ nesanāk izlasīt daudz un uzreiz. Šādos gadījumos ir īpaši svarīgi izvēlēties sev piemērotāko, un, ja grāmata “nelasās”, bez sirdapziņas pārmetumiem izvēlēties citu.

Tradicionālais ieskats oktobra numurā un sagatavotāju ieteikumi. Kristīnes Zaļumas “Neredzamā bibliotēka. Latvijas Nacionālās bibliotēkas 14 vēsturiskās kolekcijas”. Līdzīgi kā pārējās LNB izstādes, arī šo vienlaikus eleganti un atturīgi noformēto, grāmatas nosaukumam analogo, LNB simtgadei veltīto izstādi tās eksponēšanas periodā, visdrīzāk, izdosies apmeklēt vienu vai divas reizes, turklāt, saglabāt savos atmiņu failos daudz detalizētas informācijas neizdodas katram. Tāpēc no sirds ieteicams rast šai brīnišķīgajai grāmatai-pētījumam vietu personīgajā grāmatu plauktā! Jo stāsts, kurš ir veidots ne vien par vēsturiskajām grāmatu krātuvēm un īpašajām tajās saglabātajām kolekcijām, bet arī par nozīmīgiem Latvijas vēstures pagrieziena punktiem, būs vērtīgs arī nākamajām paaudzēm ikvienā dzimtā – ja vien paši šo iespēju nepalaidīsim garām. Grāmata sagatavota gaumīgā poligrāfiskā iesējumā, tai ir LNB direktora Andra Vilka priekšvārds. Gluži cita žanra izdevums – Tommi Kinnunena romāns “Četrus ceļus krustojums”, kas mudina vismaz uz laiku dailliteratūras prioritāti pārcelt no latviešu oriģinālliteratūras uz somu literatūru. Šī ir grāmata ar perfektu konstrukciju un pārējiem harmoniskas romāna uzbūves un teksta saskaņas rādītājiem. Tik vienkāršos vārdos izstāstīti samezģojušies cilvēku likteņi. Romānu lasīt ir viegli un saistoši – tik tiešām ieteicama lasāmviela!

Sagatavotāji:

LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas mācībspēki: profesore Māra Grudule, profesors Ojārs Lāms, emeritētais profesors Viesturs Vecgrāvis

LU Humanitāro zinātņu fakultātes Baltu filoloģijas maģistra studiju programmas studenti: Liene Bokmane, Sandra Bagātā, Juta Valdmāne, Līga Sudare

LNB Pakalpojumu departamenta Humanitāro un sociālo zinātņu lasītavas nozaru galvenā bibliogrāfe Irēna Arne, nozaru informācijas eksperte Zane Krūmiņa

LNB Komunikāciju departamenta Norišu centra konferenču projektu vadītāja Anda Boluža

LNB Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centra projektu koordinatore Anda Saldovere, galvenā bibliotekāre Solvita Ozola

Atbildīgā par izdevumu: LNB Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centra projektu koordinatore Anda Saldovere

Korektore:

LNB Attīstības departamenta Bibliotēku attīstības centra galvenā bibliotekāre Māra Jēkabsons

Maketētāja:

Enija Lukumiete

Grāmatu vērtējumus saglabāts vērtētāju individuālais stils

Seko un dalies ar
#lnblv

Facebook.com/lnblv

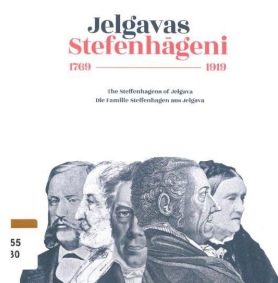
Twitter.com/LNB_lv

Instagram.com/lnblv

© Latvijas Nacionālā
bibliotēka, 2018

Māra Grudule:

Jelgavas Stefenhāgeni, 1769–1919 : izstādes katalogs. Sastādītāji un teksta autori: Pauls Daija, Lilija Limane; dizains: Una Grants; literārā redaktore Ieva Jansone. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2019. 96 lpp. ISBN 9789984850665.

Bagātīgi ilustrētā izdevuma "Jelgavas Stefenhāgeni, 1769–1919" kataloga daļa jeb izstādīto eksponātu saraksts aizņem vien pēdējās pāris grāmatas lappuses. Izstādes autori Lilija Limane un Pauls Daija katalogā ievietojuši vairākus kultūrvēsturiski nozīmīgus rakstus. Vizuālais materiāls kopā ar zinātniskajām publikācijām šo katalogu ļauj uzlūkot par Stefenhāgenu dzimtai veltītu zinātnisku rakstu krājumu. Gandrīz ceturto daļu izdevuma apjoma aizņem grāmatniecības vēsturnieka Alekseja Apīņa pārskata raksts par Stefenhāgenu dzimtu un tās lomu latviešu grāmatniecībā. Raksts publicēts jau 1978. gadā, tomēr savu aktualitāti nav zaudējis joprojām un ir lasāms ar lielu interesi. Tas paver jaunas dimensijas pašreizējā modes tēmā – lasīšanas vēsturē. Apīņa, vien garām ejot, pieminētie pārsteidzoši lielle latviešu grāmatu tirāžu skaitļi liek aizdomāties par tiem daudzajiem cilvēkiem – gan vāciešiem, gan latviešiem – kuru ģimenēs lasāmviela tolaik nonāca. Kaut arī mums, visticamāk, nav saglabājušies konkrēti fakti par to, ko, kā, kad un kāpēc Anna vai Jānis svētdienas rītā savā istabā lasīja, tad eksemplāru tūkstoši liek domāt, ka grāmatas viņiem tomēr bija – 1727. gada luterāņu baznīcas rokasgrāmatas 1000 eksemplāru pietiek 17 gadiem, bet 1744. gada rokasgrāmatas 6000 (!) eksemplāru – 10 gadiem, 1790. gada evaņģēliji izdoti 4000 eksemplāros, Zālamana sakāmvārdi un Zīraka gudrības grāmata – 2500 eksemplāros. 18. gadsimta otrajā pusē līdzīgā eksemplaritātē jau iznāk latviešu kalendāri, bet Gotharda Frīdriha Stendera ziņģes 19. gadsimta sākumā – 3000 eksemplāros (un tas ir atkārtots izdevums). Tā kā daļa luterāņu rokasgrāmatas pircēju bija draudžu mācītāji, vairumā gadījumu vācieši, tad maz ticams, ka viņi būtu lasījuši arī latviešu kalendārus vai Stendera ziņģes!

Lielisko Apīņa rakstu vērts izcelt pat viena aspekta dēļ – tas ievērojami papildina pāris citus īsākus ieskatus Stefenhāgenu dzimtas vēsturē, apgāda darbībā, sarakstē un izdoto grāmatu saturā. Šie raksti līdzās Apīņa rakstītajam rada dzīvu priekšstatu arī par Baltijas vācu vidusslāņa dzīvi un ģimenes uzņēmuma darbības principiem, kā arī par pakāpenisko latviešu kā lasītāju tautas izaugsmi 19. gadsimtā. Stefenhāgenu latviešu grāmatu vairākums šajā laikā orientēts uz viduvēji izglītotu izklaides literatūras kārotāju. Un labi, ka arī šādas vajadzības tiek apmierinātas. Kataloga autori vairākkārt atgādina, ka darbs ar bagātīgo Stefenhāgenu arhīvu nebūt nav galā, nepārprotami mudinot pievērsties izdevējdarbības vēsturei arī citus pētniekus. Tas ļauj cerēt, ka šim izdevumam nākotnē būs turpinājums, kas pavērs jaunas lappuses Baltijas grāmatniecības vēsturē.

<https://www.lnb.lv/lv/izstade-jelgavas-stefenhageni-1769-1919>

Atslēgvārdi:

Latvijas grāmatzinātnes un izdevējdarbības vēsture; izstāžu katalogi

Zaļuma, Kristīne. Neredzamā bibliotēka. Latvijas Nacionālās bibliotēkas 14 vēsturiskās kolekcijas. Priekšvārds: Andris Vilks; māksliniece Tatjana Raičiņeca; zinātniskais redaktors Pauls Daija. Rīga : Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2019. 256 lpp. ISBN 9789984850757.

Kristīnes Zaļumas pētījums nāk klajā laikā, kad Latvijas Nacionālajā bibliotēkā apskatāma arī autore veidota izstāde "Neredzamā bibliotēka" – daudzi no tekstā pieminētajiem un attēlos apskatāmajiem objektiem ir ieraugāmi tās ekspozīcijā. Tomēr izstāde jau nākamajā gadā tiks slēgta, bet grāmata turpinās savu dzīvi. Un par grāmatu – prieks! Tā sniedz ieskatu 14 kādreizējo sabiedrisko un privāto bibliotēku krājumos, palūkojoties uz telpām, kurās kādreiz grāmatas tika glabātas; tā raksturo krājuma veidošanās apstākļus un uzbur iztēlē visu krājumu kā vienotu kopumu, kā arī rada priekšstatu par bibliotekāru un krājēju, bibliotēkas lasītāju dzīvi un garīgo pasauli.

Grāmata ir ļoti piesātināta ar faktiem. Gājums caur 14 vēsturisko kolekciju likteņiem vienlaikus ir īss, koncentrēts Latvijas vēstures izklāsts, kurā visdramatiskākais ir tieši 20. gadsimts, īpaši pirmā puse. Šajā laikā gan objektīvu, gan subjektīvu iemeslu dēļ visas 14 kolekcijas ir gājušas bojā vai labākajā gadījumā – izšķīdušas un izkaisījušās dažādās kolekcijās un nonākušas pie dažādiem īpašniekiem. Tomēr ne traģiskā nots, kurai, kā varētu likties, būtu visas tiesības dominēt, Zaļumas grāmatā ir noteicošā. Lasītājs tiek izvadīts cauri sen pagājušiem notikumiem bez jebkāda nosodījuma, nožēlas vai moralizēšanas. Materiāli, kas saglabājušies, ir rūpīgi glabāti un nu pieejami lasīšanai, vietas, kur bibliotēkas kādreiz atradās, turpina dzīvot savu dzīvi. Laiks rit uz priekšu.

Zaļumas pētījums tomēr sniedz vairāk nekā tikai Latvijas vēstures stāstu ar zudušo grāmatu krātuvju savādo likteņu starpniecību. Tas atver jaunu lapu mūsu priekšstatos par Baltijas vācu sabiedrību un tās sakariem ar Eiropas kultūru, par izglītības iestādēm, biedrībām, pilīm un muižām kā kultūras salām un Baltijas vācu dzimtām, pie kuru vēstures pieder arī stāsts par grāmatu krājuma vērtības apzināšanos, tā pārmantošanu, papildināšanu un turpmāku izmantošanu.

No Zaļumas pētījuma nelielu personisku atklājumu ieguvu arī es. Papildus aizraujošajiem stāstiem par 14 bibliotēku un to lietotāju likteņiem, atskārtu, kāda nozīme ir vecāku grāmatu priekšlapās atrodamajiem ierakstiem un zīmogiem – iepriekšējo to lietotāju atstātajām ziņām. Tieši priekšlapas ar apaļiem un četrstūrainiem, lielākiem un mazākiem spiedogiem un bijušo īpašnieku ierakstiem glabā savu vēsturi un neviļus liecina par kādas zudušas pasaules klātbūtni. Joprojām.

<https://lr2.lsm.lv/lv/raksts/nakotnes-pietura/neredzama-biblioteka-latvijas-nacionalaja-biblioteka.a120815>

<https://lvportals.lv/viedokli/307621-no-sabiedribas-atminas-izdzisusas-vertibas-2019>

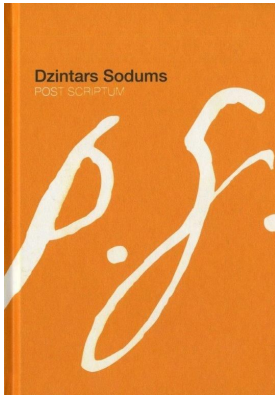
<https://www.satori.lv/article/neredzama-biblioteka-gramatu-celi-un-likteni>

<https://www.lnb.lv/lv/izstade-neredzama-biblioteka>

Atslēgvārdi:

Latvijas bibliotēku vēsture; muižu un muižnieku bibliotēkas

Ojārs Lāms:

Sodums, Dzintars. Post Scriptum. Sastādītāja Nora Ikstena. Rīga : Dienas Grāmata, 2019. 337 lpp. ISBN 9789934546891.

2019. gada vasaras krāsa latviešu grāmatniecībā ir apelsīnu košums. Ar šo krāsu vasaras sākumā "Neputns" tautā laida spāņu epu "Dziesma par manu Sidu". Līdzīgi priecīgos vākos pie lasītāja nāk Noras Ikstenas un apgāda "Dienas Grāmata" sarūpētais Dzintara Soduma izdevums. Visticamāk, vāku krāsu sakritība ir nejauša, bet tajā ir kaut kas zīmīgi likumsakarīgs, ko atklāj Soduma grāmatā publicētās apceres autore Krista Anna Belševica, Soduma tulkotāja stratēģiju izvērtējumā nonākdama līdz paralēlēm ar Ulža Bērziņa veikumu.

Grāmata "Post Scriptum" ir tikpat savdabīga, noslēpumaina un intrigējoša kā pats Sodums. Viņa vārds uz grāmatas vāka tikai daļēji ir autora nosaukums. Grāmata ir arī veltījums Sodumam, viņa cildinājums un mantojuma pētniecības paplašinājums. Grāmata ir kolāža, ko veido Soduma piezīmes un sarakste, viņa tulkojumi, Kristas Annas Belševicas monogrāfisks apcerējums, Leona Brieža dzejolis "Odisejs, cilvēks. Dzintaram" – vēl viena versija par nebeidzamo Odiseja ceļu. Grāmatu noslēdz esejistiskas Noras Ikstenas atmiņas par Soduma pēdējiem gadiem, pārnākšanu un aiziešu. Diezgan raibi, bet sakārtots pārdomāti, mērķtiecīgi, samērīgi un skaisti, ar atturīgu, bet precīzu māksliniecisko noformējumu un ilustratīvo materiālu.

Lielās līnijās grāmata apstiprina jau zināmo par Sodumu, vienlaikus priekšstatus tomēr paplašinot un veidojot tos dziļākus, krāsainākus un daudzšķautņainākus. Post scriptum kādam noslēgtam esamības lokam, bet būtībā prologs turpmākai Soduma klātbūtnei latviešu kultūrā, kurā, kā secina Krista Anna Belševica, "viņš vēl rūpīgi jāieraksta" (321. lpp.).

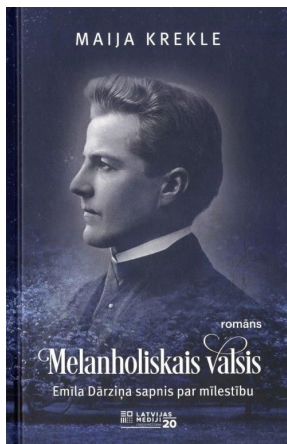
<https://www.diena.lv/raksts/kd/literatura/sodum-es-tevi-izaicinu-14226337>

<http://lalksne.blogspot.com/2019/10/dzintars-sodums-post-scriptum.html>

Atslēgvārdi:

latviešu literārie krājumi; latviešu literatūras vēsture

Viesturs Vecgrāvis:

Sāpīgais Emīla Dārziņa sapnis un tā melodramatiskās blaknes

Krekle, Maija. Melanholiskais valsis. Emīla Dārziņa sapnis par mīlestību. Rīga : Latvijas mediji, 2019. 464 lpp. ISBN 9789934156205.

Latviešu rakstniecībā un lasītāju vidē labi zināmās Maijas Krekles (seši romāni, t. sk. viens biogrāfiskais – par Austru Skujiņu, kā arī trīs eseju grāmatas par latviešu rakstnieku dzīves un meklējumu paradoksiem) jaunākais darbs ir viņas labākais darbs. Izvēloties par jaunā biogrāfiskā romāna galvenajiem varoņiem komponistu Emīlu Dārziņu, viņa nepiepildītās mīlestības objektu, pievilcīgo un izglītoto Mariju Stalbovu, un viņas vīru, latviešu modernisma iniciētāju, rakstnieku Viktoru Eglīti, faktiski dominējot Dārziņa apmātības un sūrstošas mīlestības stāstam pret Mariju Stalbovu, kas veido romāna vēstījuma centrālo stiegrojumu, Krekle psiholoģiski atsegusi komplicētās šī trijstūra attiecības un visu trīs varoņu individualitāšu garīgo pasaulu portretējumus, paralēli sniedzot diezgan kolorītu 20. gadsimta sākuma latviešu kultūrvides un kolīziju raksturojumu, kurā sava vieta atradusies gan mūsdienās plaši raksturotajam Edvartam Virzam, gan citiem mazāk zināmiem tā laika kultūras un mākslas pārstāvjiem. Blakus Virzam tēlots mūsdienās mazāk ievērotais impresionistiskais dzejnieks un prozists Kārlis Jēkabsons, ekspansīvais un lielummānijas pārņemtais modernists Fallijs, gandrīz pilnībā aizmirstais savdabīgais dzejnieks un esejists Voldemārs Dambergs, dzejnieks un laikmeta hronists Kārlis Krūza, stāstnieks un dramaturgs Eduards Vulfs, pat krievu modernists Aleksejs Remizovs, kas ilgāku laiku uzturējies Eglīšu ģimenes lauku mītnē, protams, arī mūziķi Pāvuls Jurjāns, Arturs Bobkovics, Alfrēds Kalniņš, dziedātāja Malvīne Vīgnere-Grīnberga, literatūras kritiķis un žurnālists Arturs Bērziņš un citi. Pavīd pat Rūdolfs Blaumanis un Jānis Poruks. Sava vieta atrasta arī Dārziņa sievai Marijai Deiderei, viņu bērniem – agri mirušajai meitai Laimai Tatjanai, dēlam, vēlākajam komponistam Wolfgangam Dārziņam –, kā arī Eglīšu ģimenes pirmdzimtajam, vēlāk populārajam rakstniekam Anšlavam Eglītim. Šo patiesi dzīvi attēloto kultūrvidi jāuzskata par Krekles romāna lielāko un respektējamāko vērtību, kuras ticamību nodrošina autore perfektās zināšanas, kā arī mērķtiecīgi romānā izmantotie plašie epistulārie citējumi, no kuriem daudzi (!) aktīvajā kultūrvēsturiskajā vidē ienāk, pateicoties autorei veiktajām rūpīgajām avotu studijām un pārdomātai to iesaistei romāna vēstījumā. Protams, centrā un visa sižeta izvēsumā dominē Dārziņa nepiepildītās mīlestības uz Eglīša kundzi tēlojums, kā arī komponista un viņa dzīvesbiedres Marijas Deideres principiālais dzīves uzskatu atšķirīgums, kas jau a priori nosaka viņu laulības neveiksmes un fiasko. Te recenzijai varētu likt punktu un patiesi ieteikt šo grāmatu kā būtisku informatīvi piesātinātu kultūrvēsturisku romānu ne tikai par Emīla Dārziņa dzīves un māksliniecisko meklējumu gaitām un dramatisku viņa nepiepildītās mīlestības atainojumu, ja vien nebūtu šīs tas, kas vismaz man neļāva noticēt visam romānā aprakstītajam un skumdināja jo īpaši. Proti, tā ir autorei vēstījuma stilistiskā maniere, kas nereti lec ārā no visumā pārlicinošā gan laikmeta, gan galveno varoņu tēlojuma – tur, kur tiek stāstīts par emociju peripetijām un varoņu fiziskajām tieksmēm (un tādas vietas likumsakarīgi romānā ir), autore kļūst pārlietu dāsna ar melodramatiskiem štampiem un izjūtu vai nu sentimentalizētu, vai leksiski trafaretu raksturojumu, kas dažbrīd tā vien mudina domāt, ka viņa tiecas uz lasītāju iežēlināšanu vai savu varoņu jūtu izpausmju eksaltētu pārspīlēšanu, lai uzsvērtu vēl un vēlreiz, ka, lūk, – redziet un pārliecinieties, cik tam Dārziņam bijis grūts mūžs, vai – rau, cik seksuāli sakāpināti un leksiskajā atveidojumā klišejski Marija Eglīte izjūt intīmās tuvības brīžus gan ar vīru, gan citu partneri. Romāna varoņu jūtu kolīziju un psiholoģisko attiecību tēlojums būtu bijis daudzkārt pārlicinošāks un emocionāli iespaidīgāks, ja autore nebūtu pārāk daudz lietojusi sakāpinātus triviālliteratūras tēlojuma paņēmienus, toties bagātīgāk un daudzveidīgāk tieši ar leksiski

oriģināliem līdzekļiem un bez patosētas jūtināšanās būtu atklājusi savu varoņu iekšējās pasaules un pārdzīvojumu niansētību. Tās romāna varoņu drāmas un nespēju saprast un izjust citam citu, par ko atturīgi un precīzi, un vienlaikus ietilpīgi teikts 254. lappusē: "Katrs cilvēks ir tāds, kāds viņš ir. Vēlēties kaut ko citu ir veltas pūles."

<https://klasika.lsm.lv/lv/raksts/gramatu-stasti/rakstniece-maija-krekle-berniba-bijam-tris-draugi-es-emils-darz.a120869>

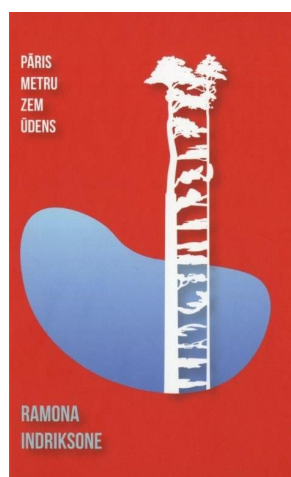
<http://www.la.lv/katra-skana-iet-caur-sirdi>

<https://www.acadlib.lu.lv/zinas/t/51560>

Atslēgvārdi:

latviešu biogrāfiskā proza; latviešu mākslinieki un rakstnieki

Juta Valdmane:

Indriksone, Ramona. Pāris metru zem ūdens. Rīga : Zvaigzne ABC, 2019. 208 lpp. ISBN 9789934081903.

Ramonas Indriksones pirmais stāstu krājums "Pāris metru zem ūdens" iznācis ar tādu pašu nosaukumu kā autore debija Satori grāmatžurnālā "Plūdi" 2016. gadā. Tas precīzi raksturo grāmatā ietvertu varoņu dzīvesstāstus – mūžīgu tiekšanos izkļūt no miglainās zemūdens pasaules, iznirt virspusē un ieelpot brīvi. Krājumā iekļauti 12 stāsti – katrs ar atšķirīgu sižetu, bet ar vienojošu dzīves pabērna vēlmi dzīvot pienācīgu dzīvi. Autore nebaidās runāt par smagiem raksturiem, problēmām un skaudro realitāti, grāmatai pievienojot savu dziļo izpratni un darba pieredzi sociālajā jomā. Stāsti nereti apraujas ar negaidītu risinājumu, kas lasītājam liek analizēt vai pārvērtēt savu uztveri un priekšstatus par dažādām dzīves situācijām. Autore atstājusi arī daudz nepateikta, tādējādi pieprasot iedziļināšanos un empātiju. Lai arī stāstos aprakstītas dzīves tumšās puses, tos caurstrāvo gaišas, cerību pilnas nianses, kas ļauj uz šīm situācijām paraudzīties ar citādu, dziļāku skatienu. Indriksones stāsti ir ļoti trāpīgi un niansēti, tie sasniedz savu mērķi. Rakstniecei piemīt spēja tēlaini un vilinoši ietērt ikdienišķas situācijas saistošos vārdos, kas sevī slēpj gan dziļu vilšanos un sāpes, gan cerības uz izniršanu virs ūdens.

<https://www.zvaigzne.lv/lv/gramatas/apraksts/187726-paris-metru-zem-udens.html>

<https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/kultura/iznakusi-ramonas-indriksones-pirma-gramata-paris-metru-zem-udens.a121501>

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/ramonas-indriksones-pirma-gramata-qaisi-stasti-par-dzives-tumsajam-pusem.a332359>

<https://gramatas.austra.lv/2019/09/23/ramona-indriksone-paris-metru-zem-udens>

Atslēgvārdi:

mūsdienu latviešu stāsti

Līga Sudare:

Varde, Rvīns. Kas te notiek : stāsti. Rīga : Jāņa Rozes apgāds, 2019. 144 lpp. ISBN 9789984237619.

Kas notiek tramvajā, mežā, kafejnīcā, filmās, grāmatās, mūsu galvās un vēl daudz kur citur – par to visu brīnās un prāto Rvīns Varde savā īsprozas debijas krājumā. Viņa ikdienas skices dažu teikumu, puslappuses vai lappuses garumā ir izcila humora, trāpīgu novērojumu, valodas pārļu un spēļu pilnas, tāpēc ne velti Vardes stāstu krājums jau nonācis “Jāņa Rozes apgāda” pirktāko grāmatu topa augšgalā.

No vienas puses, iezīmētās ainiņas šķiet pazīstamas ikvienam – bērība “kabatas pilsētiņā”, komunikācija ar bankas darbiniekiem par apdrošināšanu, sabiedriskajā transportā noklausīti sarunu krikumiņi, neveikli, bet smieklīgi pārpratumi aptiekās un picērijās vai ikdienas sīkumi, kas mēdz bojāt garastāvokli: “No rīta sapratu, ka lietussargi domāti tam, lai vērtos vajā ačgārni. Ka vējš ar nolūku pūš no apakšas, nevis taisni, kā tam būtu jāpūš, es tā domāju.” (91. lpp.) Bet, no otras puses, Varde apraksta daudz ko tādu, ko nepazīstam, un nekad arī nebūtu iepazinusi, ja autors par to tik skaisti un detalizēti nepastāstītu. Kā tas ir – iegrīmt ēnainā biezoknī, palikt tur ilgāku laiku, gaidot tikšanos ar kādu meža iemītnieku, ko iemūžināt fotogrāfijā; uzlikt galvā saplīsušu sietiņu vai mācīties dzīvot no sīpola. Varde atklāti un amizanti vēro ne tikai dzīvniekus dabā, meitenes, dāmas un vīriešus kafejnīcās, bet arī pats sevi – gan to, kāpēc toreiz 9. klasē vajadzēja sadedzināt klases žurnālu, gan to, kāpēc nav noskaņas uz strādāšanu, ja sajūties kā pieminekļis.

Grāmatā teikts: “Ceļot var arī, zvilnot gultā, pat apceļot pasauli. To pļavu ar ciņiem var atcerēties, izmežģītu kāju, izkaltušo zāli, to nakts mežu, kurā galvenais bija sagaidīt rītu.” (7. lpp.) Un ceļot var arī lasot šo grāmatu – ceļojums pārsvarā būs jautrs, bet arī nedaudz smeldzīgs, un tas nekas, ja mēs tā arī nesaprotam, kas te īsti notiek...

<https://www.lsm.lv/raksts/kultura/literatura/iznakusi-rvina-vardes-gramata-kas-te-notiek.a332301>

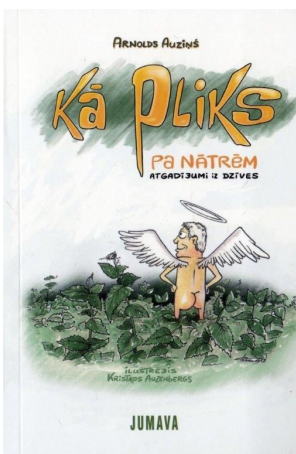
<http://lalksne.blogspot.com/2019/09/rvins-varde-kas-te-notiek.html>

Atslēgvārdi:

latviešu īsproza

Sandra Bagātā:

Auziņš, Arnolds. Kā pliks pa nātrēm. Rīga : Jumava, 2019. 102 lpp. ISBN 9789934203053.

Rakstnieka Arnolda Auziņa stāstu krājums “Kā pliks pa nātrēm” ievieš jaunu gaismu dzīves drēgnajās dienās. Stāstu krājums ir bagāts ar spilgtākajiem un smieklīgākajiem Auziņa dzīves atgadījumiem, kas lasītājam ļaus pasmieties, tuvāk iepazīt pašu krājuma autoru un viņa dzīves cikliskumu.

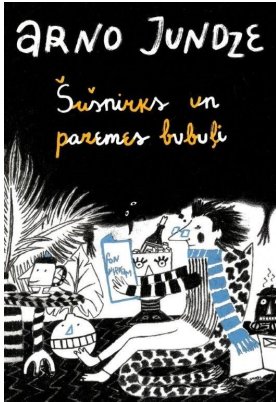
Stāstos tiek atklāta Auziņa personība, viņa dzīves spožākie brīži bērnībā, skolā, universitātē un pēc tās, radot visai draudzīgu noskaņu. Auziņš uzsver, ka latvieši baidās smaidīt, it kā tā būtu nepieklājīga rīcība, un tieši šis krājums, iespējams, palīdzēs lasītājam vairāk atvērties, jo kas gan tā par dzīvi bez humora – garlaicīga un pelēka. Grāmatas mērķis ir iedrošināt cilvēkus nebaidīties no savām pozitīvajām pagātnes atmiņām un celt tās gaismā, jo mūsu atmiņas ir mūsu zelts.

Auziņa humors nav pliekans, taču tajā var sajust arī kripatiņu satīras. Krājumu interesantāku padara mākslinieka Kristapa Auzenberga ilustrācijas humoristiskā stilā.

Atslēgvārdi:

latviešu stāsti; humors

Liene Bokmane:

Jundze, Arno. Šušnirks un pazemes bubuļi. Rīga : Zvaigzne ABC, 2019. 143 lpp. ISBN 9789934079207.

Iznākusi Arno Jundzes trešā bērnu grāmata, kas uzskatāma par turpinājumu Ķīparzemes atspoguļojumam – šī zeme uzburta jau viņa grāmatās "Ķīparu Ķerpatu šnirks" un "Ķīparu Ķerpatu čieps". Kā vairumam jau zināms, rakstnieka portfelī ir ne tikai bērnu literatūra, bet arī vēsturiski romāni, stāstu krājums, zinātniska monogrāfija un pat latviešu literatūrā ne pārāk bieži sastopamais kriptotrilleris.

Lai arī, pirmoreiz dzirdot grāmatas nosaukumu, Šušnirka vārdu grūti atcerēties, šis vārds tomēr paliek atmiņā ar smaidu sejā, to izlasot. Stāsts ir par kādu dižciltīgu radījumu Šušnirku, kurš nejaušības pēc piekritis būt par aizbildni kādam Mazulim, kurš pazaudējis savus vecākus. Kopīgais viņu piedzīvojums sākas brīdī, kad Šušnirks nolemj iet meklēt Mazuļa vecākus.

Šis ir asprātīgs un komisks stāsts skolas vecuma bērniem, taču arī pieaugušajiem būs interesanti iztēloties smieklīgo Šušnirku un abu varoņu piedzīvojumus. Stāstos atdzīvojas lietas un parādās dažāda izskata mošķi, kas ir patiesi un sirsnīgi. Pat lēmums nav lēmums, bet gan dzīva būtne – kāda maza un ūsaina radībiņa. Jundze prot ikvienu ieraut piedzīvojumu virpulī, tāpēc droši varu ieteikt izlasīt šo grāmatu – tā ļaus vaļu fantāzijai, liks pasmieties un reizē palīdzēs vairot valodas bagātību, jo autors ar vārdu bagātību neskopojas.

https://www.diena.lv/raksts/kd/recenzijas/gramatas-_susnirks-un-pazemes-bubuli_-recenzija-dauzisanas-ar-tekstu-14226073

<https://www.tvnet.lv/6752545/arno-jundze-izdevis-jaunu-gramatu-berniem-susnirks-un-pazemes-bubuli>

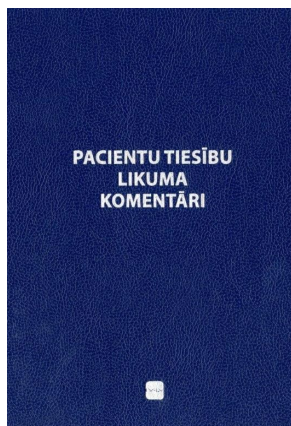
<https://klasika.lsm.lv/lv/raksts/gramatu-stasti/jundzes-susnirks-un-pazemes-bubuli-tamnieku-dialekta-vardnica-un-a120603>

Atslēgvārdi:

bērnu literatūra; fantāzija; latviešu literatūra

Iesaka LNB Pakalpojumu departamenta nozaru eksperti

Zane Krūmiņa:

Pacientu tiesību likuma komentāri. Santas Slokenbergas zinātniskā redakcija; redaktore Baiba Krauze-Krūze; priekšvārda autore Ineta Ziemele. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2019. 352 lpp. ISBN 9789984840604.

Mūsdienu globālajā sabiedrībā attīstās un apvienojas arvien jaunas tiesību apakšnozares. Pie tādām pieder arī medicīnas tiesības, kuras Latvijas tiesiskajā sistēmā ir salīdzinoši jaunas. Medicīnas tiesības, neapšaubāmi, ir visai daudzpusīgas. Pacientu drošība un ārstniecības personu juridiskā atbildība ir tikai viens, taču ļoti būtisks aspekts. Jāuzsver, ka tiesības uz veselības aizsardzību, t. sk. uz veselības aprūpi, pieder pie ikviena cilvēka pamattiesībām. Tās ietvertas arī vairākos nozīmīgos starptautiskos cilvēktiesību dokumentos, piemēram, ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, Eiropas Sociālajā hartā un citos. Arī no Satversmes 111. panta izriet valsts pienākums ievērot, aizsargāt un nodrošināt personas tiesības uz veselību. 2019. gada vasarā "Latvijas Vēstneša" grāmatu apgāds izdevis "Pacientu tiesību likuma komentārus". Grāmata tapusi Santas Slokenbergas zinātniskajā redakcijā. Komentāru autoru mērķis ir palīdzēt izprast likuma pantu saturu un to piemērošanas jautājumus. Autori skaidro likumā noteiktās pacienta tiesības, kā arī identificē problēmjautājumus un iezīmē iespējamus risinājumus. Katra panta komentārs satur divas daļas. A daļa palīdz izprast konkrētā panta jeb tiesiskās normas jēgu, B daļa skaidro normas saturu un piemērošanu. Grāmata adresēta plašam sabiedrības lokam – ārstniecības personām, juristiem, pacientiem, viņu tuviniekiem un citiem interesentiem.

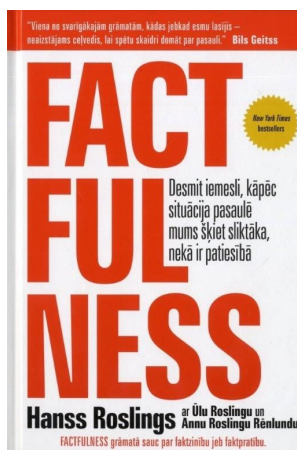
<https://lv.lv/?menu=pakalpojumi&sid=27&id=349>

<https://juristavards.lv/zinas/274820-aicinam-uz-gramatas-pacientu-tiesibu-likuma-komentari-atversanu>

Atslēgvārdi:

medicīnas tiesības; pacientu tiesības; tiesības uz ārstniecību

Irēna Arne:

Roslings, Hanss, Roslings, Ūla, Roslinga Rēnlunda Anna. Factfulness : desmit iemesli, kāpēc situācija pasaulē man šķiet sliktāka, nekā ir patiesībā. No angļu valodas tulkojusi Ieva Zālīte; redaktore Dace Markota. Rīga : Zvaigzne ABC, 2019. 336 lpp. ISBN 9789934082238.

Ar nelielu laika intervālu pasaules sabiedrībai no Zviedrijas tiek nodoti divi vēstījumi – vides aizsardzības aktīvistes, skolnieces Grētas Tūnbergas emocionālā runa ANO samītā par globālajām klimata pārmaiņām un zviedru ārsta, starptautiskās veselības profesora Hansa Roslinga grāmata par visaptverošām pasaules problēmām. Zinātnieku, kurš konsultējis Pasaules Veselības organizāciju un UNICEF, vienu no organizācijas "Ārsti bez robežām" veidotājiem Zviedrijā, žurnāls "Time" iekļāvis simts pasaules ietekmīgāko cilvēku sarakstā. Grāmata, kuru Roslings sarakstījis kopā ar diviem savas ģimenes locekļiem, ir pēdējais viņa mūža darbs.

Autors pētījis saikni starp ekonomisko attīstību, lauksaimniecību, nabadzību un cilvēku veselību, uzstājies Davosas forumā par globālajām tendencēm un kritizējis pasaules ekspertus par vājajām zināšanām šajā jomā. Liela uzmanība grāmatā pievērsta tieši plašsaziņas līdzekļiem, kuri nepilda mūsu gaidas īstenības atspoguļošanā.

Rakstot par metodēm, kuras plašsaziņas līdzekļi izmanto uzmanības piesaistei, tiek minēta vēlme balstīties uz mūsu baiļu instinktu, izmantojot negatīvo ziņu tiražēšanu, kuras spēlē uz mūsu jūtām, jo cilvēki ignorē "veiksmes stāstus". Spilgts šo situāciju raksturojošs piemērs: 2016. gads bija otrais drošākais gads aviācijas vēsturē, tomēr "droši lidojumi nav ziņu vērti".

Daudziem no mums piemīt dabiska tieksme pārspīlēt, taču žurnālista profesionālais pienākums ir likt jebkuram notikumam, faktam vai skaitlim izskatīties svarīgākam nekā tas ir patiesībā, tāpēc reizēm mazāk biedējoši vides postījumi saņem lielāku ievērību nekā bīstamākie, piemēram, mirušās zonas jūras gultnē utt. Daļēji aizstāvot žurnālistus, autors atzīmē, ka intelektuāļiem un politiķiem ir modē norādīt ar pirkstu uz plašsaziņas līdzekļiem un vainot tos viltus ziņu un nepatiesības tiražēšanā, taču mums vajadzētu pajautāt, kāpēc plašsaziņas līdzekļi reizēm rāda tik izkropļotu pasaules ainu.

Grāmatas autori vērsas pret maldinošiem vispārinājumiem un stereotipiem, brīdina, ka fanātiska pievēršanās vienai idejai, piemēram, brīvajam tirgum vai līdztiesībai, nevis rezultātu mērīšanai un efektīvas pieejas izmantošanai, var radīt absurdas sekas. Maldinošo pieņēmumu par "attīstītajām" un "attīstības" valstīm ieteikts aizstāt ar precīzākām kategorijām, sadalot cilvēku dzīves apstākļus četros līmeņos. Grāmatā redzamas fotogrāfijas ar līmeņus raksturojošiem ikdienas dzīves aspektiem, kas daudzās valstīs ir ļoti līdzīgi (elektrība, veļasmašīna, ledusskapis, kanalizācija, transports, brilles, insulīns). Autori iesaka jaunu pieeju – valsts labklājību mērīt pēc cilvēku daudzuma katrā no līmeņiem, nevis pēc IKP. Fakti liecina, ka lielākā daļa pasaules iedzīvotāju stabili virzās augšup no viena līmeņa uz nākamo, bet ceturtnā līmeņa cilvēkiem mūsdienās (pie tiem pēc autoru klasifikācijas shēmas varētu pieskaitīt arī lielāko daļu Latvijas iedzīvotāju) ir drošākā dzīve visā cilvēces vēsturē.

Autori aicina meklēt salīdzinājumus un, par spīti dažādu aktīvistu apgalvojumiem, ka stāvoklis kļūst sliktāks, tomēr atzīt, ka ir vērojams arī ievērojams progress, uzsverot, ka visas problēmas nekad netiks atrisinātas. Grāmatā izskan viedoklis, ka klimata pārmaiņas ir pārāk svarīgs globālais risks, lai tās ignorētu vai noliegtu, bet arī pārāk svarīgas, lai ļautu zīmēt jaunākos scenārijus (klimata pārmaiņas autors uzskata par vienu no pieciem globālajiem riskiem). Ja tiešām vēlamies mainīt pasauli, ir jāzina, kā tā darbojas; meklējot vainīgos, jāskatās uz sistēmām, bet steidzamības instinkts var radīt nevajadzīgu stresu un ļauj pieņemt nepareizus lēmumus. Grāmatā izteiktais aicinājums saglabāt vēsu prātu, lai spētu pieņemt kompetentus lēmumus un saprātīgi rīkoties, izskan kā preventīvs brīdinājums sabiedrībai saistībā ar jau pieminēto Grētas Tūnbergas runu.

Grāmatas nosaukumā lietotais termins "factfulness" tiek skaidrots kā "faktzinība", "faktpratība", taču līdzās faktiem aprakstīti daudzi interesanti notikumi pasaules vēsturē, arī paša autora, praktizējoša ārsta, piedzīvotais Āfrikas valstīs. "Pasauli nevar saprast bez skaitļiem, tomēr pasauli nevar saprast ar skaitļiem vien," uzsverts grāmatā.

Autors aicina apgūt faktpratību praksē, kā arī mācīt bērniem laikmetīgu, uz faktiem balstītu kritisko domāšanu – 260. lpp. atrodami 10 ieteikumi, kas būtu jāmača bērniem.

Interesantā, uzrunājošā stilā, pirmajā personā sarakstītais darbs sniedz ne tikai atziņas un rosinājumus domāšanas veida maiņai, bet arī milzīgu daudzumu faktu, kuri var noderēt bibliotekāriem informācijas meklēšanā, žurnālistiem konstruktīvāku ziņu sniegšanai, savukārt, jebkuram interesentam – kā vērtīga lasāmviela.

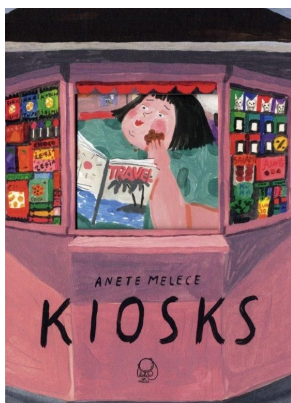
<https://www.tvnet.lv/6759235/cilveki-doma-ka-pasaule-ir-sausmiqa-ta-nav>

https://www.zvaigzne.lv/lv/gramatas/apraksts/172757-factfulness_desmit_iemesli_kapec_situacija_pasaule_mums_skieta_sliktaka_neka_ir_patiesiba.html

Atslēgvārdi:

sociālā uztvere; sociālie rādītāji; dzīves kvalitātes novērtējums; informācijpratība

Anda Boluža:

Melece, Anete. Kiosks. Tekstu un ilustrāciju autore Anete Melece. Rīga : liels un mazs, 2019. 33 lpp. ISBN 9789934574108.

Mēs visi kādreiz esam jutušies iesprūduši vai vēlējušies citādāku dzīvi. Kad Olgas dzīve sagriežas kājām gaisā, iespējams, viss nevis beidzas, bet tikai sākas. Grāmata "Kiosks" par kioska pārdevēju Olgu ir cilvēkmīlestības apliecinājums.

Šī ir pirmā grāmata, kurā Šveicē dzīvojošā latviešu māksliniece Anete Melece debitē kā satura autore. Tiem, kas aizraujas ar bērnu literatūru, viņas ilustrācijas citu autoru grāmatās ir jau pazīstamas – tās ir grūti neievērot un neiemīlēt. Autores zīmējumiem piemīt patīkama nekārtība, līdzīgi kā bērnistabai Ingas Gailles dzejoļī, kur mīlētais lācītis Ulla zem zeķu kaudzes "ir putekļu midziņu savērpis un saldi jo saldi aizmidzis". Vienkāršība ir tikai šķietama, jo ilustratore katru zīmējumu rūpīgi plāno un pārdomā: "Ir manī kaut kāds iekšējais policists – perfekcionists, kurš saka, ka visam jābūt skaistam un pareizam. Ka ir visādi noteikumi, kuri jāievēro. Un tad to policistu vajag aplūsināt... Bez maz vai pirms zīmēšanas jāpavingro – jāizpurina rokas un galva, lai stīvums mazlietiņ pazūd, ja tā pareizība mazliet traucē." (No autores sarunas ar Liegu Piešiņu 2019. gada 3. augustā)

Mīlestība pret dzīvi rodama ne tikai ņirbošajās un mīkstajās flomāstera līnijās, bet arī asprātīgajās detaļās. Te redzams garāmgājējs ar "Trako dienu" dzelteno maisiņu, kurkuļi burkā, mazs šunelis vārdā Rembo. Cilvēki kopā vakariņo, skrien, bučojas parkā uz soliņa, met kūleņus uz divāna, sit sev pa pieri, kad atcerējušies aizmirsto. Viņu sejās vērojama emociju gamma – bezmiega mocītais vecaistēvs Valis veras griestos, skrējējs pēc ūdens pudeles tiecas pavisam sarkans, Spindzeles mamma pikti mazgā traukus.

2019. gadā Melecei par grāmatu "Kiosks" un ilustrācijām Laura Gundara grāmatām "Sveiks, Vali" un "Vaļa balss" tika piešķirta Jāņa Baltvilka balva. Autore ilustrējusi arī Ingas Gailles grāmatu "Vai otrā grupa mani dzird?", kas saņēma Jāņa Baltvilka balvas žūrijas atzinību 2015. gadā, un Jura Kronberga dzejoļus "Mākoņu grāmata" 2010. gadā. Grāmata "Kiosks" ir veidota pēc autores tāda paša nosaukuma animācijas filmas motīviem.

https://www.lsm.lv/raksts/kultura/kulturtelpa/baltvilka-balvas-laureate-anete-melece-gribetos-zimet-mazlietin-nepareizak_a327634

<http://www.lielsmazs.lv/index.php/lv/gramatas/kiosks>

<https://www.fold.lv/2019/04/anetes-meleces-kiosks-liels-un-mazs>

<http://nkc.gov.lv/arhivs/kiosks>

<http://www.ivitas-blogs.com/alise-un-valters-lasa/params/post/1792277/anete-melece-kiosks>

Atslēgvārdi:

latviešu bērnu literatūra

Anda Saldovere:

Kinnunens, Tommi. Četru ceļu krustojums : romāns. No somu valodas tulkojusi Maima Grīnberga ; Natālijas Kugajevskas vāka dizains. Rīga : Zvaigzne ABC, 2019. 334 lpp. ISBN 9789934080180.

Sen nebiju lasījusi grāmatu, kura "neatlaiž vaļā" tik ilgi, tādēļ secināju, ka nav citas izejas, kā par to uzrakstīt. Turklāt – tik ļoti kārojas vērtīgu grāmatu (līdzīgi kā labu teātra izrādi) ieteikt izlasīt visiem draugiem, vismaz līdzīgi domājošiem. Uzrakstīt ko jēgpilnu par grāmatu "Četru ceļu krustojums" ir sarežģīti, jo negribas atkārtoties vai pārstāstīt sižetu – par Kinnunena debijas romānu dažādās tīmekļvietnēs izteikušies tik daudzi sajūsmināti kritiķi, grāmatu vērtētāji, blogeri un citi literatūras jomas pārzinātāji, ka šaubos, vai pateikšu ko oriģinālu. Mani šī grāmata piesaistīja jau ar gaumīgo un uzrunājošo, pat nedaudz maģisko vāka noformējumu, no kura grūti acis atraut, turklāt esmu novērojusi, ka nepārliciecināši vai bāli noformētas grāmatas mani nesaista arī saturiski. Bet varbūt stāsts par grāmatu bija jāsāk tieši ar tulkotāju – nezinu, vai grāmata mūs tā pārliecinātu, ja ne brīnišķīgā un profesionālā Maimas Grīnbergas literārā valoda, kas vērtējama kā romāna pievienotā vērtība. Sižetu veido četru galveno grāmatas varoņu dzīves stāsti – epizodes, kas būtībā ir visai populāra mūsdienu prozaīku izpausmes forma, no kurām kā puzzles gabaliņiem tikai pēdējās lappusēs top skaidra "visa bilde." Ja kāda no šiem gabaliņiem iztrūktu, ar baltajiem laukumiem būtu grūti tikt galā. Vai rastos kāds būtisks pārpratums. Un tā, caur spriedzes pilno sarežģīto dzimtas locekļu attiecību mudžekli, izkļūstam cauri veselam Somijas 20. gadsimtam, uzzinot ne vien par cilvēku likteņiem, bet arī visai maz zināmiem vēstures notikumiem un to fonu. Grāmata ir no tām, kuru malā nolikt grūti, jo katrā no nodaļām – personāžu stāstiem – ievērti intriģējoši jautājumi un noslēpumi, ko izskaidrot spēj vien nākamais personāžs ar savu stāstu, turklāt viņu skatījums uz lietām, un līdz ar to arī rīcības iemesli, ir gaužam atšķirīgi – kā jau dzīvē. Apbrīnas vērts ir gūtā atklāsme, kā Kinnunens izprot sievietes – to ir patīkami "izgaršot"!

Tik vienkāršos, īsos teikumos ielikt tik daudz domu un zemtekstu, lai radītu ticamu un pilnvērtīgu vēstījumu par mūsu nebūt ne vienkāršo dzīvi izdodas ne katram rakstniekam. Un varbūt ir likumsakarīgi, ka šāda prasme piemīt tieši skandināviem, jo viņu pārsvarā izteikumos skarbie, bet attiecībās tiešie raksturi tā atklājas apskaužami pārliecinoši; tā nav viegli lasāma izklaides literatūra. Piebilstams, ka romāns izdots jau aptuveni 20 valstīs, pēc tā motīviem radīta teātra izrāde un opera. Pats vēstījums reizēm atgādina filmas scenāriju, jo būvēts no atsevišķām epizodēm un ļoti "vizuāli būvēts un izstāstīts" – ja es būtu režisore, tad taptu arī filma!... Gaidīsim arī citus Kinnunena darbus, jo šī ir, kaut arī neticami veiksmīga, tomēr vien debija!

https://www.diena.lv/raksts/kd/recenzijas/gramatas_cetru-celu-krustojums_recenzija_tumsa-cuksteti-vardi-14219340

<https://www.tvnet.lv/6677209/cetru-celu-krustojums-blivs-tumiqs-un-kaismiqs-vestijums-par-dzivi>

<https://www.punctummagazine.lv/2019/06/04/sabiedriba-zinas-labak>

Atslēgvārdi:

somu literatūra